

УДК 347.764:336.64(477)

ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ МЕХАНІЗМУ СТРАХУВАННЯ

Заець А.М.

Поліпшення фінансової стійкості діяльності підприємства, на пряму залежить від рівня страхування власних фінансових ризиків: чим підприємство більше застрахувало свої фінансові ризики, тим більш стабільним буде його діяльність під час кризових явищ в економіці. Отже, стабілізація фінансової системи є обов'язковою умовою нормального розвитку механізму страхування, а розвинене страхування є гарантом стабілізації фінансової системи.

Ключові слова: фінансова стійкість, страхування, стабільність, платоспроможність, конкурентоспроможність, страховий ризик, страхові внески, інфляція, страховий поліс.

Перехід до ринкової економіки безпосередньо пов'язаний з наданням підприємствам, що діють на ринку, економічної свободи, яка дуже тісно поєднується з фінансовою відповідальністю. Підприємства повинні володіти високою фінансовою стійкістю, яка є формою реалізації їх економічних інтересів. Тільки в цьому випадку будуть створені умови для остаточного зламу засад адміністративно-командної системи та залучення до процесу оновленого економічного механізму. Фінансова стійкість в ринковій системі господарювання виступає як основа стабільного положення підприємства та застава його виживання.

Фінансова стійкість макроекономічної системи визначає можливість існування та розвитку всіх учасників економічних відносин. Але для страховиків забезпечення фінансової стійкості — предмет їх безпосередньої діяльності, що дозволяє їм функціонувати на ринку. При цьому вимоги до їх фінансової стійкості істотно вище за аналогічні вимоги до фінансової стійкості споживачів страхового продукту. Для споживачів страхових послуг страховики виступають гарантами фінансової стабільності, тому проблема оцінки фінансової стійкості набуває першочергового значення для всіх учасників страхових відносин.

На жаль, економічна реформа, що проводиться в країні, поки не привела до помітних позитивних антикризових фінансових результатів. Крім того, наявні в обов'язковій статистичній і бухгалтерській звітності дані не дають уявлення про ступінь економічної стійкості підприємства, міри свободи вибору постачальників, а також про багато інших чинників, необхідних для ефективного функціонування господарюючого суб'єкта.

Без теоретичного аналізу і синтезу досягнень ряду вітчизняних підприємств, які в кризових умовах забезпечили собі відносну спроможність, неможливо виробити методологічні основи державного управління економічною стійкістю в кризових ситуаціях. В той же час ця проблема є надзвичайно актуальною, оскільки в умовах глобальної, системної фінансової кризи майже 80% підприємств промисловості опинилися в складному положенні та не можуть реалізувати свій економічний інтерес. Метою статті є виявлення засобів підвищення захисту фінансової діяльності підприємства за допомогою механізму страхування. У цих умовах надзвичайно важливими є розробка та реалізація методології підвищення фінансової стійкості підприємств через механізм страхування щодо забезпечення спроможності підприємств і поліпшення результатів їх діяльності.

Дослідженням проблем фінансової стійкості підприємств та реалізації їх економічних інтересів знаходилося в центрі уваги таких українських учених, як І.О. Бланка, О.Г. Білої, А.М. Поддєрьогіна, В.М. Опаріна, Є.В. Мниха, та російських - Афанасьєва В.А., Глушкова В.М., Берга А.Н., Абалкіна Л.І., Коршунова Л.К., Куракова Л.П., Дмитрієва М.Е., Мальгіна В.А., Шеремета А.Д., Сайфулліна Р.С., Палія В.Д., Новодворського В.Д., Радаєва В.В., Бусигіна А.Є., Градова П.П. та ін. Автори докладно розглядають в своїх дослідженнях багато проблем, що стосуються фінансової стійкості підприємств, управління нею в трансформаційній економіці. Особлива увага ними приділяється питанням, пов'язаним зі встановленням критеріїв неплатоспроможності і фінансового стану ос-

новних господарських ланок, реалізації ними економічних інтересів.

До проблем управління фінансовою стійкістю, прогнозування і діагностики фінансового стану підприємств зверталися і багато зарубіжних економістів: Дж. Фрідман, Н. Ордуей, А.П. Робсон, Р.І. Кеннеді, Р. Ейтхен-Дейвіс, Ейвісон та ін. У їх роботах достатньо багато уваги приділяється принципам банкрутства підприємств і побудови багатофакторних моделей прогнозування банкрутства. Разом з тим, слід зазначити, що, не зважаючи на значне число джерел, широкий круг питань поліпшення фінансової стійкості підприємств залишається малодослідженим.

Умовою життєздатності підприємства та основою його розвитку на конкурентному ринку є стабільність (стійкість) [1, с.27], тобто такий стан фінансів, який гарантує їй постійну платоспроможність, фінансову незалежність та конкурентоспроможність. На стійкість підприємства роблять вплив різні чинники:

1. Виробництво дешевої продукції та надання послуг, які мають попит;
2. Міцне становище підприємства на ринку;
3. Високий рівень матеріально-технічної оснащеності виробництва і застосування передових технологій;
4. Налагодженість економічних зв'язків із партнерами;
5. Ритмічність кругообігу засобів;
6. Ефективність господарських і фінансових операцій;
7. Незначний ступінь ризику в процесі здійснення виробничої і фінансової діяльності тощо. [2, 97]

Аналіз стійкості фінансового стану на ту або іншу дату дозволяє відповісти на питання: наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами протягом періоду, який передує цій даті. Важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку та відповідав потребам розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства та відсутності у нього засобів для розвитку виробництва, а надмірна - буде перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства зайвими запасами та резервами. Таким чином, суть фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, а платоспроможність виступає її зовнішнім проявом.

Головною метою аналізу фінансової стійкості є своєчасне виявлення і усунення недоліків у фінансовій діяльності та знаходження резервів поліпшення фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Страховання — найважливіший інструмент підвищення стабільності суспільства і фінансової стійкості економіки на всіх рівнях. Як визначено в Законі України «Про страхування», «Страховання це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [3, с.3]. За допомогою страхування невеликий ризик найбільш небажаних (катастрофічних) втрат трансформується в необхідність нести відносно незначні витрати у вигляді страхових внесків. Перш за все, необхідно відзначити несприятливе фінансове положення більшості підприємств, особливо великих, тих, що поставляють основну масу продукції на експорт. Маючи заборгованість по податках, кредитах або за спожиту електроенергію, безглуздо думати про гнучку фінансову політику, розглядати заходи, направлені на підвищення фінансової стійкості підприємства (страхування). Багато керівників підприємств сьогодні значно більше стурбовані проблемою невчасної виплати поточної заробітної плати, чим загальним фінансовим станом підприємства.

Іншою важливою проблемою, що заважає нормальному розвитку процесу підвищення фінансової стійкості підприємства, є інфляція. Як показав досвід, отримання страхових відшкодувань при річній інфляції в середньому покриває не більше половини реальних втрат. Тому страховий поліс не в змозі гарантувати повного покриття збитків підприємству. Уведення ж поправочних коефіцієнтів на розмір страхового відшкодування залежно від часу виплат або інші подібні заходи вимагають ретельного обґрунтування. Не виправдав себе і розрахунок платежів-відшкодувань у валюті. Він

ефективний лише при певній зміні співвідношення гривні до долара. Сказане дозволяє зробити висновок, що стабілізація фінансової системи є обов'язковою умовою нормального розвитку страхування, а розвинене страхування є гарантом стабілізації фінансової системи.

Із численних ризиків, що супроводжують діяльність підприємства, виділяють ризик зниження фінансової стійкості. Ця проблема широко висвітлюється в працях В.Й. Плиси [4, с.67]. Цей ризик зумовлюється неефективною структурою капіталу (високим коефіцієнтом співвідношення запозичених і власних коштів). Управління ризиком зниження фінансової стійкості є складовою загальної стратегії управління фінансовим станом підприємства. Вона полягає у розробці системи заходів щодо вияву і попередження негативних наслідків ризику з метою ліквідації збитків, пов'язаних із ним. Для того, щоб оперативно нейтралізувати ризик зниження фінансової стійкості підприємства у складних умовах, варто запровадити на підприємстві ефективну систему внутрішнього страхування (нейтралізація негативних явищ у процесі економічного розвитку підприємства) та освоїти профілактичні заходи, які проводяться у таких напрямках: уникнення, мінімізація, диверсифікація, лімітування. Це сприятиме зміцненню фінансової і загальної стійкості підприємства.

Не менш важливою причиною, яка стримує підприємства страхувати свої ризики, можна назвати відсутність необхідних гарантій своєчасної виплати страхових відшкодувань зважаючи на недолік фінансових коштів у страхових компаній. Річ у тім, що, наприклад, сільськогосподарське страхування і, перш за все, страхування урожаїв має одну істотну особливість. Якщо число страхових випадків, скажімо, при страхуванні автотранспорту або вогняних ризиків досить стабільно в часі та в просторі, то неврожаї, викликані засухою або іншими несприятливими погодними явищами, зазвичай вражають цілі регіони. Причому, виникаючі при цьому втрати різко розрізняються по окремих роках.

Згідно властивості цілісності рішення з урахуванням ризику повинні приймати на себе підприємства у вигляді самострахування. Самострахування представляється можливим, виходячи з міркування, що випадкові коливання постійно створюють полярно протилежні економічні ситуації щодо середнього нормального рівня. Частина витрат і витрачених засобів виробництва в несприятливій ситуації, яка не може бути відшкодована створюваною в цих умовах вартістю, може бути відшкодована за рахунок додаткової вартості, яка буде вироблена в сприятливій ситуації. Проте це вимагає диференціації за умовами економічних нормативів і показників, вживаних в механізмі управління відтворювальним процесом, які на практиці використовуються усередненими. У зв'язку з цим встановлення співвідношення між потенційними ризиками, що впливають на діяльність підприємства, та розміром витрат, необхідних для подолання збоїв в роботі підприємства, стає необхідним. Разом з тим, по мірі зміцнення фінансового положення підприємств, появи у них можливості створювати власні фінансові резерви доцільно ширше використовувати традиційні підходи до страхування. При цьому для захисту від морального ризику рекомендується застосовувати франшизу, тобто передбачати в договорах страхування звільнення страховика від відшкодування збитків, що не перевищують певного розміру. Зважаючи на специфіку страхування, логічно застосовувати тільки безумовну франшизу, при якій збиток відшкодовується за вирахуванням її встановленого розміру. Застосування безумовної франшизи за рахунок скорочення дрібних виплат дозволяє різко зменшити число страхових випадків. Крім скорочення роботи страхових організацій і зменшення морального ризику, дана обставина вирішує і ще одну важливу проблему – істотно знижує ставки страхових платежів (страхові тарифи).

Ще одним важливим способом зниження морального ризику, на нашу думку, є практика повернення частини страхового внеску. На Заході вона використовується достатньо широко. Наприклад, у ФРН за відсутності страхових виплат після закінчення терміну дії договору страхування повертається до 50 % страхового внеску. Аналогічні підходи до страхування використовуються в Італії, Франції та інших країнах ЄС [5, с.15]. Проте діюча в Україні система оподаткування не дозволяє застосовувати практику повернення страхового внеску. Оскільки, на відміну від страхового законодавства інших країн, в Законі України «Про страхування» поняття повернення страхового внеску не відображене, а відповідно до Податкового законодавства України дані суми виплачуються з прибутку страховика, що, звичайно, украй небажано для страхових компаній. За умови віднесення по-

вернення страхового внеску на зменшення доходів страхових компаній, розглянутий підхід до страхування може мати хороші перспективи.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок, що страхування є важливим чинником зниження ризиків на підприємстві та якісним інструментом підвищення фінансової стійкості діяльності підприємств. Завдяки широкому впровадженню цього механізму в господарську діяльність підприємств можливо забезпечити підприємства країни від негативних впливів з боку кризових проявів та значно зменшити фінансові збитки після їх настання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугас Н.В. Фінансова стійкість підприємств як передумова їх ефективного функціонування і розвитку / Н.В. Бугас // Економіка і держава. – 2005. - № 6. – С. 27-31.
2. Житна А.Е. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства / А.Е. Житна. – К.: Либідь, 1995. – 212 с.
3. Закон України «Про страхування» від 04.10.2001 р. № 2745 – III (із змін. та доп.) // Право і практика. – 2009. - № 4. – С. 3 – 38.
4. Плиса В.Й. Управління ризиком фінансової стійкості підприємства / В.Й. Плиса // Фінанси України. – 2001. - № 1. – С. 67-73.
5. Тер-Григорьянц А.А. Развитие страхования как фактор снижения риска и повышение финансовой устойчивости сельскохозяйственных товаропроизводителей / А.А. Тер-Григорьянц // Вест. Сев-КавГТУ. Сер. «Экономика». – 2003. - № 1 (9). – С. 2-17.
6. Шабліста Л.М. Фінансова стійкість підприємства: сутність і методи оцінки / Л.М. Шабліста // Економіка і прогнозування. – 2006. – №2. – С. 46-57.